

"Se upp för dörrarna – dörrarna stängs"

DEBATT Tobias Davidsson, Sara Hultqvist & Maria Vallström:
"Men nu har jag fått cancer igen. Jag är livrädd över att behöva kontakta FK igen. Livrädd. Det borde räcka med att man är rädd för att dö"

Dagens sjukförsäkringssystem syftar till inkludering men leder till dess raka motsats. I dokumentet ["Onådiga luntan"](#) berättar ett sjuttiototal sjukskrivna och arbetslösa om sin situation i dagens Sverige och budskapet är klart, de har aldrig känt sig så utanför som nu. Att tvinga sjuka till arbete eller svält är som att trycka in de sjuka i en tunnelbanevagn och lämna de svagaste på perrongen, med en enda varning: "Se upp för dörrarna – dörrarna stängs!" Det är inte värdigt ett humant samhälle.

För tjugo år sedan samlades berättelser från arbetslösa in av Nordiska museet. Då var sjukskrivning ett sätt att undkomma arbetsförmedlingens krav, en vila för dem som inte orkade. Idag finns ingen nåd kvar för dem som inte orkar. Det finns inga nyanser, ingen förståelse. Alla döms efter samma mall: om du inte orkar så är du lat. Oavsett om du drabbats av ifrågasatta sjukdomar som fibromyalgi, kroniskt trötthetssyndrom, utbrändhet eller om du diagnosticerats med cancer eller råkat ut för en trafikolycka så används samma mått. Den som inte arbetar, ska heller inte leva.

För det är vad berättelserna i "Onådiga luntan" till stor del handlar om, liv och död. Många har drivits till självmordsförsök eller känner människor som tagit sitt liv. Föräldrar har inte råd att köpa tillräckligt med mat för att de och deras barn ska kunna äta sig mätta varje dag. Människor med svåra cancerdiagnoser tvingas till arbetsträning eller blir helt utan ersättning: Berättelserna bär vittnesbörd om

skam över att leva på sin partners inkomst och sorg över att tvingas flytta från den bostad man bodde i innan sjukdomen eller skadan.

Men den verkligt svidande ironin, det verkligt bisarra, är att majoriteten av riksdagspartierna låtsas som att det finns arbete åt alla. I "Onådiga luntan" finns också berättelser från arbetsledare i sådana verksamheter som kallas arbetslivsinriktad rehabilitering. En sådan arbetsledare pekar på det orimliga i idén att människor som inte orkar sitta upp mer än 15 minuter i sträck ska hitta en anställning på dagens arbetsmarknad. Glappet mellan att ses som arbetsförmögen av försäkringskassan och samtidigt vara hopplöst oanställningsbar på arbetsmarknaden har väl aldrig varit större än idag.

Tidigare i historien fanns åtminstone en kategori fattiga som kunde räkna med samhällets stöd; de som kallades "förtjänta". Det var de som råkat i fattigdom utan egen förskyllan, av olycka, helt enkelt. Det är i år exakt 100 år sedan som Sverige lanserade världens första allmänna folkpension, en allmän försäkring där staten axlade manteln som riskfördelare och erkände att fattigdom ofta var en konsekvens av samhällsordningen, inte av individuella tillkortakommanden. Idag för försäkringstanken en tynande tillvaro i socialpolitiken. Idag finns bara kategorin "oförtjänta" kvar i regeringens ögon; de som enbart försöker få ut så mycket som möjligt av systemet, som är lata och fuskar med bidrag. Det är den yttersta konsekvensen av individualiseringen som vi nu bevittnar. Om du är sjuk så är det ditt eget fel. Är du utan arbete har du valt det själv. En sådan logik är så inhuman och felaktig att man saknar ord.

När den borgerliga alliansen gick till val 2006 gjordes det med löftet att bryta det man kallade utanförskap. Genom att konsekvent kalla även sociala försäkringar för bidrag skulle alliansen avskaffa det så kallade bidragsberoendet. En ledande slogan var "från välfärd till arbete". Men vi har snarare bevittnat en resa som bäst beskrivs med devisen "från välfärd

till ofärd". Tvärtemot vad regeringen påstår går det nämligen att argumentera för att det som kallades utanförskap – att människor som på grund av olycka; sjukdomar, skada eller sorg, inte kunde försörja sig via lönearbete ändå tilläts leva värdiga liv tack vare ett gediget socialförsäkringssystem – snarast var ett innanförskap. Detta innanförskap var en garant för välfärd. Om något överhuvudtaget bör kallas utanförskap så är det den verklighet som beskrivs av personerna som delar med sig av sina berättelser i "Onådiga luntan".

Konsekvenserna av utförsäkringarna diskuterades livligt i samband med påskuppropet 2011 men nu är det tyst, trots att endast några kosmetiska åtgärder gjordes i sjukförsäkringen. De som själva är sjuka orkar inte höja rösten och ansvaret kan inte ligga på dem. Ansvaret ligger hos oss som ännu är friska och framförallt hos ansvariga politiker. Hur kommer eftervärlden att döma den här perioden av total likgiltighet inför andra människors lidande? Försvaret kan inte få vara att vi inget visste. Nu vet du.

Tobias Davidsson, doktorand i socialt arbete, Göteborgs universitet

Sara Hultqvist, doktorand i socialt arbete, Linnéuniversitetet

Maria Vallström, forskare på historiska institutionen, Uppsala universitet